

مقدمه

واقعۀ عظیم غدیر، شامل مراحل مقدماتی قبل از خطبه و متن خطبه و وقایعی که همزمان با خطبه اتفاق افتاد و آنچه پس از خطبه به وقوع پیوست، به طوری که روایت واحد و متسلسل به دست ما نرسیده است. بلکه هر یک از حاضرین در غدیر، گوشه‌ای از مراسم یا قطعه‌ای از سخنان حضرت را نقل نموده‌اند. البته قسمت‌هایی از این جریان به طور متواتر به دست ما رسیده است، و خطبه غدیر نیز به طور کامل در کتب حدیث حفظ شده است.

روایت حدیث غدیر در شرایط خفقان

خبر غدیر و سخنان پیامبر (صلی الله علیه وآله) در آن مجمع عظیم، طوری در شهرها منتشر شد که حتی غیر مسلمانان هم از این خبر مهم آگاه شدند. جا داشت بیش از یکصد و بیست هزار مسلمان حاضر در غدیر، هر یک به سهم خود خطبه غدیر را حفظ کند و متن آن را در اختیار فرزندان و فامیل و دوستان خود قرار دهد. متأسفانه جو حاکم بر اجتماع آن روز مسلمین و فضای ایجاد شده بعد از رحلت پیامبر (صلی الله علیه وآله) که حدیث گفتن و حدیث نوشتن در آن ممنوع بود و سال‌های متمادی همچنان ادامه داشت اینها سبب شد که مردم سخنان سرنوشت ساز پیامبر دلسوزشان در آن مقطع حساس را به فراموشی بسپارند و اهمیت آن را نادیده بگیرند.

طبیعی است که باید چنین میشد، زیرا مطرح کردن غدیر مساوی با برچیدن بساط غاصبین خلافت بود، و آنان هرگز اجازه چنین کاری را نمیدادند. البته جریان غدیر به صورتی در سینه‌ها جا گرفت که عده زیادی خطبه غدیر یا

قسمتی از آن را حفظ کردند و برای نسل‌های آینده به یادگار گذاشتند و هیچ کس را قدرت کنترل و منع از انتشار چنین خبر مهمی نبود.

شخص امیرالمؤمنین و فاطمه زهرا (صلوات الله علیهما) که رکن غدیر بودند، و نیز ائمه (علیهم السلام) یکی پس از دیگری تأکید خاصی بر حفظ این حدیث داشتند، و بارها در مقابل دوست و دشمن بدان احتجاج و استدلال می‌فرمودند، و در آن شرایط خفقان می‌بینیم که امام باقر (علیه السلام) متن کامل خطبه غدیر را برای اصحابشان فرموده‌اند.

به همین جهت در بین قاطبه مسلمین، هیچ حدیثی به اندازه «حدیث غدیر» روایت کننده ندارد، و گذشته از تواتر آن، از نظر علم رجال و درایت، اسناد آن در حد فوق العاده‌ای است.

معرفی کتاب درباره سند حدیث غدیر

کتاب مفصلی در زمینه بحث‌های رجالی و تاریخی مربوط به سند حدیث غدیر تألیف شده است که بهترین نمونه آن کتاب «الغدیر» تألیف علامه بزرگ شیخ عبدالحسین امینی نجفی رضوان الله علیه است.

در این کتاب‌ها، اسماء راویان حدیث غدیر جمع آوری شده و از نظر رجالی در باره موثق بودن راویان بحث شده و تاریخچه مفصلی از اسناد و راویان حدیث غدیر تدوین شده و جنبه‌های اعجاب انگیز آن در زمینه‌های اسناد و رجال تبیین گردیده است. ذیلاً به دو نمونه اشاره میشود :

ابوالمعالی جوینی میگوید: در بغداد در دست صحافی یک جلد کتاب دیدم که بر جلد آن چنین نوشته بود: «جلد بیست و هشتم از اسناد حدیث «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاً، فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاً» و بعد از این مجلد بیست و نهم خواهد بود.»

(1)

ابن کثیر میگوید: «کتابی در دو جلد ضخیم دیدم که طبری در آن، احادیث غدیر خم را جمع آوری کرده بود.» (2) اگر چه کتاب برای معرفی در این زمینه بسیار زیاد است ولی در اینجا چند کتاب به عنوان راهنمایی و برای آگاهی از مباحث مربوط به سند حدیث غدیر معرفی میشود:

1. الطرائف، سید ابن طاووس، ص 33.
2. کشف المهم فی طریق خبر غدیر خم، سید هاشم بحرانی.
3. بحار الأنوار، علامه مجلسی، ج 37، ص 181 و 182.
4. عوالم العلوم، شیخ عبدالله بحرانی، ج 15/3 ص 307 تا 327.
5. عبقات الأنوار، میر حامد حسین هندی، جلد غدیر.
6. الغدیر، علامه امینی، ج 1، صص 12 تا 151، و 294 تا 322.
7. خلاصه عبقات الأنوار، علامه محقق سید علی حسینی میلانی دامت افاضاته، جلد غدیر.

مدارک متن کامل خطبه غدیر

در تاریخچه کتاب‌های اسلامی، اولین بار در نقل خطبه غدیر به صورت مستقل، به کتابی که عالم شیعی استاد بزرگ علم نحو شیخ خلیل بن احمد فراهیدی متوفای 175 هجری تألیف کرده بر میخوریم، که تحت عنوان «جزء فيه خطبة النبي(صلى الله عليه وآله) يوم الغدير» (1) معرفی شده است، و بعد از او کتاب‌های بسیاری در این زمینه تألیف گردیده است.

خوشبختانه متن مفصل و کامل خطبه غدیر در هفت کتاب از مدارک معتبر شیعه که هم اکنون در دست می‌باشد و به چاپ هم رسیده، با اسناد متصل نقل شده است. روایات این هفت کتاب به سه طریق منتهی میشود:

یکی به روایت امام باقر (علیه السلام) است که با اسناد معتبر در سه کتاب «روضة الواعظین» تألیف شیخ ابن فثال نیشابوری (2)، «الإحتجاج» تألیف شیخ طبرسی (3)، و «اليقين» تألیف سید ابن طاووس (4) نقل شده است.

طریق دوم به روایت زید بن ارقم است که با اسناد متصل در سه کتاب «العدد القوية» تألیف شیخ علی بن یوسف حلی (5) «التحصين» تألیف سید ابن طاووس (6)، و «الصراط المستقيم» تألیف شیخ علی بن یونس بیاضی (7)، و «نهج الايمان» تألیف شیخ حسین بن جبور (8) به نقل از کتاب «الولاية» تألیف مورخ طبری روایت شده است.

طریق سوم به روایت حذیفة بن الیمان است که با اسناد متصل در کتاب «الإقبال» تألیف سید بن طاووس (9) به نقل از کتاب «النشر و الطی» نقل شده است.

شیخ حر عاملی در کتاب «اثبات الهداة» (10) و علامه مجلسی در «بحار الأنوار» (11) و سید بحرانی در کتاب «کشف المهم» (12) و سایر علمای متأخر، خطبه مفصل غدیر را از مدارک مذکور نقل کرده‌اند.

بدین ترتیب، متن کامل خطبه غدیر به دست این بزرگان شیعه حفظ شده و به دست ما رسیده است، که این خود در عالم اسلام از افتخارات تشیع است.

اسناد و رجال روایت کننده متن کامل خطبه غدیر ذیلا عین اسناد مربوط به روایت خطبه غدیر به عنوان پشتوانه آن تقدیم میگردد.

روایت امام باقر(علیه السلام) به دو سند است:

1. قال الشيخ أحمد بن علي بن أبي منصور الطبرسي في كتاب «الإحتجاج»:

«حدثني السيد العالم العابد ابو جعفر مهدي بن أبي الحرث الحسيني المرعشي رضي الله عنه قال: أخبرنا الشيخ أبو علي الحسن بن الشيخ أبي جعفر محمد بن الحسن الطوسي رضي الله عنه، قال: أخبرنا الشيخ السعيد الوالد أبو جعفر قدس الله روحه، قال: أخبرني جماعة عن أبي محمد هارون بن موسى التلعكبري، قال: أخبرني أبوعلی محمد بن همام، قال: أخبرنا علی السوری قال: أخبرنا أبو محمد العلوی من ولد الأفتس - و كان من عباد الله الصالحين - قال: حدثنا محمد بن موسى الهمداني، قال: حدثنا محمد بن خالد الطيالسي، قال: حدثنا سيف بن عميرة و صالح بن عقبة جميعا عن قيس بن سمعان عن علقمة بن محمد الحضرمي عن أبي جعفر محمد بن علي (الباقرعليهما السلام).»

2. قال السيد ابن طاووس في كتاب «اليقين»:

«قال أحمد بن محمد الطبري المعروف بالخليلي في كتابه «أخبرني محمد بن أبي بكر بن عبد الرحمان، قال: حدثني الحسن بن علي أبو محمد الدينوري، قال: حدثنا محمد بن موسى الهمداني، قال: حدثنا محمد بن خالد الطيالسي، قال: حدثنا سيف بن عميرة عن عقبة عن قيس بن سمعان عن علقمة بن محمد الحضرمي عن أبي جعفر محمد بن علي (الباقري) (عليه السلام).»

روایت زید بن أرقم به سند زیر است:

قال السيد إبن طاووس في كتاب «التحصين»:

«قال الحسن بن أحمد الجواني في كتابه «نور الهدى و المنجى من الردى»: عن أبي المفضل محمد بن عبد الله الشيباني، قال: أخبرنا أبو جعفر محمد بن جرير الطبري و هارون بن عيسى بن سكين البلدي، قال: حدثنا حميد بن الربيع الخزاز، قال: حدثنا يزيد بن هارون، قال: حدثنا نوح بن مبشر، قال: حدثنا الوليد بن صالح عن إبن امرأة زيد بن أرقم و عن زيد بن أرقم.»

روایت حذيفة بن اليمان به سند زیر است:

قال السيد إبن طاووس في كتاب «الإقبال»:

«قال مؤلف كتاب «النشر و الطي»: عن أحمد بن محمد بن علي المهلب: أخبرنا الشريف أبو القاسم علي بن محمد بن علي بن القاسم الشعراني عن أبيه: حدثنا سلمة بن الفضل الأنصاري، عن أبي مريم عن قيس بن حيان (حنان) عن عطية السعدي عن حذيفة بن اليمان.»

پینوشت ها:

- 1- الذريعة، ج 5، ص 101، شماره 418.
- 2- روضة الواعظين، ج 1، ص 89 .
- 3- الاحتجاج، ج 1، ص 66/ بحار الأنوار، ج 37، ص 201.
- 4- اليقين، ص 343، باب 127/ بحار الأنوار، ج 37 ص 218.
- 5- العدد القوية، 169.
- 6- التحصين، ص 578، باب 29 از قسم دوم.
- 7- الصراط المستقيم، ج 1، ص 301.
- 8- نهج الايمان (نسخه خطی کتابخانه امام هادی (عليه السلام) در مشهد)، ورقه 26- 34.
- 9- الإقبال، ص 454 و 456/ بحار الأنوار، ج 37، ص 127 و 131.
- 10- اثبات الهداة، ج 2، ص 114.
- 11- بحار الانوار، ج 397، ص 201.
- 12- كشف المهم، ص 190.

از کتاب اسرار غدیر، ص 90، محمد باقر انصاری.